

În scrisorile sale din Ucraina, Karl-Joseph Zumbrunnen relatează: „Tot ceea ce ne dorim, la ce ne gândim și năzuim ni se împlinește negreșit. Din păcate însă, de fiecare dată mult prea târziu și nu întocmai cum am fi dorit. Și, când acel «ceva» apare aievea înaintea noastră, nici nu-l recunoaștem la față. De aceea ne e teamă mai ales de viitor, de călătorii, de copii, de schimbări. Eu nu știu să mă opun la toate astea, însă mimez din răspuseri că o fac. Nu demult, aici au început iarăși să oprească îndelung lumina“.

Nici unul dintre cei mai apropiați prieteni n-a mai apucat să primească de la el un răspuns clar la întrebarea de ce călătorește într-acolo. Fata cu care s-a tot întâlnit timp de opt ani (numele ei fiind Eva-Maria, fără să se știe însă de era mai mult Mărie sau Evă) l-a anunțat într-o dimineață că se sătura-se. Împreună cu ea, a bătut drumul spre poarta clădirii cea mai mare parte a tinereții sale, aceea în care, cu o deslușire uluitoare, surprinzi toate privirile întâlnite în cale. Însă Karl-Joseph Zumbrunnen n-a încetat să vină în Ucraina nici chiar după această întrerupere. El doar – constatau numai cei mai apropiați – se gârbovise puțin, iar medicul oculist a fost nevoit să-i mai prescrie o dioptrie.

Nu a încetat să călătorească nici atunci când guvernul ucrainean a complicat simțitor procedurile de acordare a vize-lor, majorând, de asemenea, substanțial prețurile serviciilor consulare. Karl-Joseph continua să calce pragul reprezentanței,

așteptând ore întregi în sălile de primire împreună cu fugarele răgușite din bordeluri și cu tot soiul de indivizi dubioși, surprinzând cu coada ochiului, prin căutături piezișe, privirile uneori curioase, de obicei însă disprețuitoare, ale secretarelor rusofone corpolente și de fiecare dată cosmetizate cu straturi groase de pomadă, și, primit în cele din urmă în audiență, pentru cine știe a câta oară îi amintea funcționarului uituc prenumele său, numele, *ocupăția* și scopul vizitei. Într-un anumit stadiu al conversației, funcționarul chiar își amintea de el și, coborând privirea umedă în pământ, promitea să-l ajute.

Karl-Joseph a înfăptuit prima sa călătorie chiar la începutul anilor nouăzeci. În acea vreme, noua formațiune statală îi ademenea pe mulți călători în Est. „Dacă rezistă iarna asta – nota Zumbrunnen în scrisorile sale –, atunci soarta le-a hărăzit un viitor bun. Acum însă o duc îngrozitor de greu în toate privințele, lipsesc cele mai necesare lucruri, inclusiv horilca și chibriturile, cvasivaluta momentului se depreciază cu fiecare clipă. Nu trebuie să uităm însă că aici e vorba despre Est, unde aspectul material nu va dobândi niciodată o importanță covârșitoare. Am purtat discuții cu intelectuali tineri și cu unii studenți – cu toții sunt oameni extraordinar de interesați, hotărâți să transforme radical țara lor.“ Destinatarii scrisorilor lui ridicau doar din umeri: toate aceste extatice „însemnări de călătorie“ li se păreau cel puțin banale și naive, dacă nu cumva copiate din operele complete ale vreunui Rolland sau Rilke. Întorcându-se la Viena la începutul verii, Karl-Joseph Zumbrunnen a adus cu sine un vultur de lemn, lăcuit, două cergeri de Kosiv¹ (una pentru fata sa) și un pachet de țigări Vatra. El nu fuma, dar uneori îl mai cinstea cu o Vatră pe câte unul dintre musafirii săi aflați într-o dispoziție excentrică, așa încât, după prima sa revenire acasă, pachetul se golise abia pe jumătate.

¹ Oraș din zona apuseană a Ucrainei (Galiția)

Fotografiile sale din Carpați și de la Lvov le-a publicat în câteva publicații marginale, așa că expoziția plănuită, cu un titlu atent cumpănit dinainte, „Europa, centrul mutat“, nu s-a mai materializat. Nu l-a ajutat nici faptul că era dispus să înlocuiască titlul cu unul mai compromițător: „După Roth, după Schulz“¹. În ultima clipă au intervenit niște factori sus-puși de la muzeul de arheologie și etnografie, și totul s-a făcut țândări. Însă Karl-Joseph Zumbrunnen continua să vină în Ucraina.

În sensul acesta, el era un individ întru totul himeric, ceea ce nu putea să nu decurgă din încălcata sa genealogie, ca, de altfel, și a marii majorități a compatrioților săi austrieci. De-a lungul ultimelor patru, cinci secole, strămoșii lui într-atât le amestecaseră pe toate – stare socială, apartenență etnică, confesională, politică, incompatibilitate temperamentală –, încât Karl-Joseph se putea lesne considera urmașul berarilor anabapțiști bavarezi, al pogonicilor sudeți de catări, al brânzarilor tirolezi, al cămătarilor salzburghezi scăpătați, al vânzătorilor sopronezi de sare, al câtorva bancheri sinucigași și al altor sinucigași, însă dintre episcopi, și, afară de aceștia, al unor figuri pitorești, printre care un înghițitor de flăcări și cuțite din Laibach², proprietara cu ochi albaștri a teatrului de păpuși din Tarnów de lângă Cracovia, arsă în public pentru vrăjitorie, un cunoscut îngrijitor și editor de calendare țărănești din Mattersburg și o nu mai puțin cunoscută ziaristă feministă, de asemenea, cu ochi albaștri. Cu una dintre cele mai îndepărtate aripi ale sale, familia Zumbrunnen ajungea la compozitorul Buxtehude, cu o alta – la pictorul Altdorfer³. Întru totul credibil pare însă faptul că prima sa călătorie ucraineană Karl-Joseph a înfăptuit-o

¹ Joseph Roth (1894–1939), scriitor și publicist, evreu austriac; Bruno Schulz (1892–1942), scriitor și pictor evreu polonez (n.red.)

² Numele german al Ljubljanei, capitala Sloveniei, care a făcut parte până în 1918 din Imperiul Austro-Ungar. (n.red.)

³ Dieterich Buxtehude (cca 1637–1707), faimos organist și compozitor german; Albrecht Altdorfer (cca 1480–1538), pictor și gravor german (n.red.)

sub influența mitului de familie despre străbunicul său, un șef de ocol silvic fanatic de activ din Vorohta¹, mutat ulterior cu serviciul la Ciortopole². Străbunicul, oricât ar părea de ciudat, tot Karl-Joseph se numea. Numele de Karl-Joseph l-au purtat nouă zecimi dintre bărbații neamului Zumburrunen. Străbunicul Karl-Joseph Zumburrunen a fost înscris în istoria silviculturii austriece (poate și universale?) cu litere de aur, ca unul care, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, a plantat pe suprafețe uriașe de munți pleșuvi, în Carpați, tot soiul de conifere și de fagi. „Aici nimeni nu-l mai ține minte – relatea Karl-Joseph, strănepotul, în scrisorile sale –, și orice strădanie de-a mea de a afla mai multe despre el este sortită eșecului. Ai impresia că aici, în secolul al douăzecilea, chipurile, s-ar fi petrecut un adevărat cataclism îngrozitor, ceva asemănător unei rupturi tectonice, din pricina căreia tot ce a existat până atunci, să zicem, înainte de treizeci și nouă³, s-ar fi prăvălit în neființă. Am discutat cu unii istorici tineri și ei m-au asigurat că vor stărui ca numele străbunicului să fie atribuit uneia dintre cele mai cunoscute catedre ale academiei silvice locale. Însă nu la acest lucru mi-e gândul!”

În nouăzeci și doi a călătorit de două ori, în nouăzeci și trei – doar o dată, însă nu pentru mult timp, petrecând la Lvov, pare-se, doar cele trei luni permise de viză. În nouăzeci și patru, aflând de rezultatele alegerilor ucrainene, a conchis că nu va mai reuși niciodată să se ducă acolo. Scrisorile din acea vreme poartă amprenta unei neobișnuite asprimi și amărăciuni: „Această țară a avut o minunată șansă de

¹ Mică stațiune turistică în nordul Carpaților Pocuției (n.red.)

² Câmpul Dracului; localitate inexistentă în Ucraina de azi, dar care se presupune că s-a aflat cândva (în secolele XIV-XV sau chiar mai înainte) pe teritoriul actualului sat Marinopol (Mariampol) din Carpații Galiției (regiunea Ivano-Frankivsk, unde s-a născut și Andruhovyci). (n.red.)

³ În 1939, Galiția, parte a Poloniei o anumită perioadă, a revenit în granițele Ucrainei. (n.tr.)

schimbare, de trecere, printr-un salt aproape fulgerător, dintr-o stare de permanentă monstruozitate și neputință oligofrenă într-una cel puțin normală. S-a dovedit însă că numărul acelor din interiorul ei care nu doresc acest lucru, nedovind, în genere, nici existența ei ca atare, depășește substanțial toate limitele admise. Acum doi ani, pare-se, mă înșelam foarte tare. În fond, asta nu e treaba mea, ci a lor, ei zilnic optează pentru propria alegere. Îmi pare rău numai de acea acinsemnată mână a oamenilor «diferiți» pe care i-am cunoscut aici și cu care am colaborat destul de bine. Astăzi au amuțit cu toții, presimțind nemiloase lichidări și epurări, cineva chiar a pronunțat cu voce tare cuvântul «emigrare», un altul – «separare, Zbruci»¹. În asemenea afirmații nu cred să fi cântărit, chipurile, doza de alcool consumată, ele fiind rostite într-o stare de trezie absolută. Era clar că unele formațiuni, precum asociația istorico-culturală Clubul Dunărean, nu vor fi închise dintr-odată, nu mâine, astfel că, până există posibilitatea, trebuie făcut mai mult”. De aceea, în a doua jumătate a aceluiași an nouăzeci și patru, Karl-Joseph Zumburrunen dispare pentru multă vreme în Carpați, fotografiind cu precădere cimitire vechi, pentru viitoarea sa expoziție „Memento”. Aproape o lună întreagă petrece între cer și pământ, orientându-se după hărți vechi militare aduse cu precauție de la Viena și deplasându-se când pe văile apelor, când pe drumeaguri nepietruite, uneori și pe creste muntoase, rostind întruna un cuvânt ciudat, cu iz de blestem: „Gorgany”². Se abătea prin sate doar ca să-și mai cumpere

¹ De la sfârșitul secolului al XVIII-lea până în 1918, pe râul Zbruci a fost granița dintre Austria și Rusia, când Galiția făcea parte din Polonia. (n.red.)

² Gorganele reprezintă masivul Carpatc din sudul Galiției (nordul Pocuției), la vest de valea Prutului Superior, format dintr-o serie de creste stâncoase, destul de abrupte, caracterizate prin prezența multor grohotișuri (numite *gorgany* sau *grehoty* în limba localnicilor). Orașul Vorohta se află la marginea de est a Gorganelor. (n.red.)

de mâncare, zece cuvinte ucrainene și gesturile îi ajungeau să se facă înțeles; cineva dădea asigurări precum că deja atunci el, chipurile, ar fi avut o traducătoare cu sine, ceea ce nu se prea potrivește cu conținutul și cu tonul scrisorilor din acea vreme despre singurătatea sub cerul înstelat. În acea vară a fost o arșiță cumplită, iarba s-a îngălbenit toată înainte de luna august, și Karl-Joseph Zumbrunnen s-a bronzat tare. Mai mult ca orice, a început să-i placă, din timp în timp, să se scufunde în vreunul dintre nenumăratele pâraie de munte și, zăcând nemișcat pe spate, să privească abisul intens siniliu de sus, fără nici un norișor. Nu mai plouase de mult, încât apa în pâraie se împuținase simțitor, devenind totodată limpede, transparent verzuie și mai caldă ca de obicei. Iar lui Karl-Joseph Zumbrunnen, ca și tuturor eroilor mei, tare îi plăcea apa.

El provenea din orașelul Sitzgras, situat undeva ori în estul, ori în sudul Austriei (și, uite așa, e nevoie de o nouă descriere, dar ce să-i faci! – biserică în stil gotic, orologiul din clopotniță, străduța cu poștă și vinărie, gânguritul matinal al porumbeilor, trotuare mai peste tot aproape egal împărțite între pietoni și bicicliști, un străvechi edificiu feudal pe colină – un fel de *Schlößchen*¹, azi muzeu al gravurii și pescuitului în lacuri, alea cu castani, Alpii Răsăriteni la orizont, moara de apă și scăldatul în valuri verzuie). Da, chiar apa aceasta, acest scăldat până seara târziu în preajma morii vechi nu se știe din ce motive nearuncată în aer în timpul ultimului război, scufundările în cele mai verzui străfunduri ale apei calde, cu îmbucurătorul gând ascuns de a nu se mai întoarce, de a dispărea pentru totdeauna în adâncimi – toate acestea, și într-un chip năvalnic, i se năzăreau lui Karl-Joseph Zumbrunnen în clipele sale de fericire, pe când, în cele nefericite, el auzea doar un

¹ Castelaș (în limba germană, în original)

fel de muzică țipătoare, nefiind în stare să priceapă nici un cuvânt din ce i se vorbea.

Întorcându-se în vara aceea din Carpați, Karl-Joseph a observat cu uimire că nimic rău nu se întâmplase încă. Toți cunoscuții săi lvoveni rămăsese neatinși, prevăzutul val de arestări și suprimarea structurilor patriotice se amânau pe termene nedeterminate. Câte unul dintre prieteni chiar afirma că e mai bine așa, cu noii guvernanți se poate și chiar trebuie realizată o bună înțelegere, aceștia fiind cel puțin pragmatici, ceea ce nu e chiar atât de rău; în plus, de o vizibilă întinerire a păturilor conducătoare societatea de mult avea nevoie. „Astăzi vin la putere cei de o vârstă cu noi – spunea un germanist, traducătorul său de atunci, care era de fapt un tălmăcitor al lui Heidegger. Pe câțiva dintre ei îi cunosc, adică îi cunoașteam, personal. Viața devine interesantă.“ Karl-Joseph Zumbrunnen nu se grăbea, sorbind în liniște din prea îndulcitul vin moldovenesc, deși acesta nu-i alina inima. Expoziția sa „Memento“ a fost prezentată în câteva orașe galițiene, văzută fiind de cohorte de vizitatori și urmată de bufete suedeze abundente. De fiecare dată, niște doamne și domni oficiali deschideau manifestările cu speech-uri despre o nouă mare țară europeană, Ucraina; niște fete peste măsură de sexoase se roteau unduitor asemenea cadânelor în jurul „cunoscutului fotograf vienez“, parcă la semnalul vreunui regizor, frecându-se de el ca din întâmplare cu fustele lor strâmte. Lui Karl-Joseph începu din nou să-i placă în această țară caldă.

În toamna aceluiași an, cum s-a amintit deja, l-a părăsit vechea lui prietenă vieneză, care aflase că de Crăciun el se duce din nou la Lvov. Se zvonea că la cinci treizeci și patru dimineața Eva-Maria i-a atins ușor cu buzele scobitura încă necurățată de bronzul carpatic de sub mărlul lui Adam, și aceasta pentru ultima oară. Pe atunci el încă nu purta pe

lănțișor plăcuța de argint cu numele și adresa lui gravate. Prin urmare, aceea fusese ultima vară în cursul căreia îndrăgita ei scobitură se mai putuse înnegri la soare. Ultima vară, ultima toamnă.

Vara următoare, în schimb, scriind de la Lvov, Karl-Joseph Zumbrunnen nu-și putea în nici un fel ascunde artificial stârnită în sinea lui euforie: „A apărut o bere bună! Au apărut cafenele noi și chiar restaurante decente! Câte ceva totuși se schimbă – unele fațade și așa mai departe. Încep să mă gândesc chiar să trec de la alb-negru la color, nu de dragul *frumuseții*, desigur, ci pentru istorie. Ar putea ieși un album cât se poate de vesel: «Lvovul – o nouă înfățișare». Încercările de renovare cu vopsele îndoielnice aduse din bazarurile poloneze ar arăta într-adevăr nostim dacă n-ar fi avântul idealist demn de tot respectul al noilor antreprenori. Aceștia sunt oamenii tineri, care mai mult ca orice vor să-și schimbe țara, și – să batem în lemn! – le reușește!“ Și ceva mai jos: „Într-adevăr, greșeam profund atunci când, la începutul anilor nouăzeci, scriam că ei își vor însuși extraordinar de repede tendințele favorabile dezvoltării și vor îmbunătăți fulgerător situația din țară. Dar anii următori au arătat că, foarte întinsă fiind, țara e greoaie, și de aceea prea complicată pentru schimbări fulgerătoare. Din fericire însă, greșeam și atunci când, acum un an, hotărâsem că tuturor acestor lucruri merită să li se pună o cruce mare și definitivă. Căci realitatea ne-a oferit surprize noi. Despărțirea de tinerețe nici nu mai e atât de tragică dacă în urma ei începe maturizarea“.

Ultima frază nu se înscrie întru totul în contextul analitico-amatoristic precedent, astfel încât, recitind-o, prietenilor lui Karl-Joseph nu le rămânea, pentru a câta oară, decât să dea din umeri. Eu totuși cred că înțeleg despre ce e vorba acolo. Dar despre asta ceva mai târziu.

Scrisorile sale din a doua jumătate a anilor nouăzeci reprezintă un ciudat amestec de publicistică privată, însemnări contradictorii de jurnal zilnic și avânturi în nici un fel motivate în sfere vecine cu metafizica. „Este îngrozitor de neplăcut să comunicăm cu unele autorități locale – citim într-un loc. Zilele acestea, unul dintre ei, un fost ocnaș al conștiinței și autor de poezii tipărite ilegal, aruncat, prin ironia conducerii superioare și a intrigilor locale «de palat», într-un ispititor fotoliu de demnitar, mă convingea că națiunea sa numără nu mai puțin de zece mii de ani, că ucrainenii au o legătură nemijlocită cu forțele cosmice ale binelui și că, prin forma craniului și a arcului sprâncenelor, se apropie foarte mult de arhetipul arian, din care cauză împotriva lor există un complot universal, ai cărui înfăptuitori nemijlociți sunt vecinii lor cei mai apropiați din punct de vedere geografic și unii «factori interni de descompunere etnică» – «dumneavoastră, domnule Zumbrunnen, înțelegeți pe cine am în vedere». Ulterior a mai cheltuit o grămadă de energie ca să-mi demonstreze, pas cu pas, totala lipsă de valoare a culturii ruse, în care, după cum i se părea lui, n-a rămas nimic de pe urma lui Musorgski, Dostoievski, Semiradski¹ și Brodski² (iar numele, cât pot valora ele singure! – striga el cuprins de extaz și împroșcându-mă cu spuma sa galbenă-albăstrie – Rubinstein! Eisenstein!

¹ Varianta rusească a numelui pictorului polonez Henryk Siemiradzki (1843–1902), născut în Ucraina, lângă Harkov, și activ în Rusia, Polonia, Ucraina și în Vest. Autor de tablouri istorice și religioase foarte apreciate la vremea lor, Siemiradzki a pictat și fresce (de exemplu pentru Catedrala Mântuitorului din Moscova) și decoruri de teatru. (n.red.)

² Iosif Brodski (1940–1996), unul dintre cei mai mari poeți de limbă rusă din secolul XX, evreu de origine. A fost închis pentru vagabondaj și în cele din urmă expulzat din Uniunea Sovietică. Devenit cetățean american, a continuat să scrie poezie în limba rusă. (n.red.)